

Ruta Tasajo 1835-1842, Isidre i Joan Busquets Gaffarot

Nota Aquest capítol novel·lat de la novel·la d'en Carles Sauret Menén "La crema del Palau Reial-tocata i fuga de la saviesa-". Recull les cartes dels oncles d'en Domingo Busquets Vilà, en **Isidre i Joan Busquets Gaffarot** als anys **1835 al 1842** que varen haver de sortir d'Amer per necessitats econòmiques cap a Buenos Aires, on es recull la ruta del tasajo, el avituallaments de roba, els vaixell i les rebudes pels parents a Buenos Aires, les instruccions a en Josep, el pare d'en Domingo, de com tè que organitzar la família, totalment filegines als documents familiars conservats.

17.

MAR I CEL

Mare si fos mariner
mariner de bona traça
me'n iria mar endins
tot sol amb la meva barca
el vent fora un crit de goig
la vela, coloma blanca,
el cor d'un blau d'encís
i els ulls d'un verd esperança.
—Martí i Pol.

La fonda dels Tres reis, els orígens de la qual es remunten al segle XVI, havia tingut més noms abans de conèixer-la la primera vegada que vaig entrar-hi, així com també en tindria a partir de llavors: des del Cafè Nou fins a la Fonda Marina. Es troba a la plaça del Palau número 10, fent cantonada amb la placeta de les Olles, el carrer del Malcuinat i el carrer dels Ases, just a sota del pont que du del Palau a l'església de Santa Maria del Mar. La decoració de l'interior responia a qüestions purament pràctiques, lluny d'ornaments innecessàries: ampli espai amb taules, billars i sofàs.

Era un indret idoni per dur a terme trobades entre homes de negocis, principalment relacionats amb la mar i les mercaderies, mentre bevien generosament i fumaven amb o sense pipa, o ensumaven rapè. M'era fàcil imaginar en detall la contractació dels Draps que sortien en direcció l'estranger, les discussions sobre la seva qualitat i el control que exercia la "Hall de Draps", que estava ben aprop, a mode d'aranzels per l'entrada de mercaderies.

Sovintejava fixar-me en la figura tipus del capità que fumava pipa, amb la seva gorra negra i la barba espessa, amb l'aiguardent a mà, mentre esperava els membres de la tripulació que hauria de contractar per a la propera aventura marítima, repassant mentalment què els diria sobre llur obligacions i salaris, i la particular disciplina que cada capità tenia a bord de la seva nau. Gairebé podia ensumar-li la sal adherida a la pell d'aquelles mans enormes i rugoses, de pell gruixuda com el cuir sense tractar més que pel vent de mar i les ones enmig tempestes. Ulls menuts i esmolats, mig tancats pel fet de fïtar lluny, a l'horitzó, poc acostumats a les distàncies curtes de terra, un món tan inestable com per a mi ho era el poderós oceà.

Més enllà, un mestre d'aixa discutint amb l'armador sobre la construcció

d'un nou vaixell, parlant sobre el tipus de fusta que utilitzaria, les dimensions d'aquella part o aquella altra, els costos de tot plegat... Tot veus greus i segures. L'ambient era tranquil i distès, com només ho és en els llocs compartits per aquell tipus de gent amb qui no vols brega, o més aviat el tipus de lloc que no la permetria. Hom no té una fonda plena d'homes de mar si no fa entendre perfectament a qui entri què s'hi trobarà. Vull pensar que els bons observadors com jo, podem moure'ns tranquil·lament si considerem l'única moneda, més enllà de l'or i botí, que val: el respecte. Entra, seu i demana. Si hi tens negocis, parla. Si no, no molestis, és a dir, escolta tot el que vulguis però mira el just i necessari. No és el tipus de lloc on la gent vol ser escrutinada. Hi ha altres cafès per això, amb jovenets delerosos d'ulls elogiants. Aquí la cosa anava de debò, no de fer el papallona empolainat de colors.

Allà vaig aprendre de contractes de caució per l'obtenció de la patent reial de navegació, de fiances a favor dels capitans de naus, de documents de protesta de mar pels contractes esdevinguts en travessa i les companyies d'assegurança, de contractes de noliejament entre capità i comerciant que vol dur la seva mercaderia a un altre port, contractes de patronia, elecció de patró o pilot, comentaris sobre llibres de navegació, epidèmies als bucs i, és clar, passada certa hora i servida certa quantitat de beguda, les històries d'amors de port, enmigs cançons marineres:

*Vilanova són boters
i a Sitges són gitanes,
a Castelldefels són grocs
i a Barcelona les dames!*

Al final de les vetllades, no gens menys, vaig escoltar i aprendre sobre l'autèntica nostàlgia.

Tot plegat m'hauria de servir de molt en un futur, quan vaig dedicar-me plenament a mercadejar, però també en vaig treure suc al moment, perquè vaig poder entendre en profunditat parts dels documents que el pare va deixar-me al seu buró canterano. I vaig aprendre ràpid, sabent què fer i què no. Fins i tot vaig temptejar certes coneixences, convidant prèviament al que fos que prenguessin, fent contactes i deixant-me parlar del que fos, treient-ne tot el que podia. Em va sorprendre com molta gent del tipus llop solitari té ganes de parlar si saps maniobrar bé pel seu particular port i atracar amb gruixuda suavitat.

La fonda era, ja ho veieu, una excel·lent font d'informació sobre els afers de la mar, com una mena d'agència de notícies on podies saber les sortides i entrades dels vaixells, les mercaderies que es necessitaven dur a tal lloc, els productes estrangers acabats d'arribar que calia col·locar intel·ligentment per vendre'ls ràpidament (les mercaderies eren de tot tipus, tant a la menuda com a l'engròs: tàpares de Mallarco, cistelles de pasta de Gènova, rom de Jamaica, oli de Florència, anisets de Bordeus, ratafia de Grenoble, cansalada de Nàpols, mostassa d'Anglaterra, flascons d'aigua de la reina d'Hongria, conserves de gelatina de Ribas i un llarg etcètera), la venda dels bitllets d'embarcament, els dies de càrrega i descàrrega i, és clar, l'estat de la mar, una presa de temperatura essencial i sovint esquívola sobre la qual tothom en parlava en algun punt de les seves converses. Libant de totes elles n'extreies una bona predicció, sempre fonamental per als negocis, encara que no embarquessis perquè era un tipus d'informació que tenia un bon preu. Jo en duia el compte per escrit i va ser una de les primeres coses que oferia a qui volgués compartir el seu temps i experiència amb mi. Alguns ja em coneixien per això i em deien "el jan del bon vent", perquè podia aconsellar-los ràpidament, tot i que sempre amb prudència, sobre l'estat de la mar a setmana

vista.

A banda, les notícies sovint es recollien al periòdic que es distribuïa allà mateix, el que seria el primer diari de la ciutat d'en Tarazona, així com el *Diario Evangélico, Histórico-Político* i també el *Diario de Barcelona*. En guardo diversos retalls; com a mostra:

«Saldrá para Génova, el día 20 del corriente con la correspondencia, el Capitán Pedro Ferrer, español, con su Pingüe Nuestra Señora de la Providencia; cualquiera que tenga géneros, o quisiera ir de pasajero, se conferirá con el amo de la Fonda de los Tres Reyes, quien tiene amplias facultades de dicho Capitán, para tratar los fletes.»

Paral·lelament als negocis del mar, per bé que en menor grau i espai, doncs es situaven al racó sud on no molestaven ningú dels anteriors, també tenien lloc encontres de tot tipus de mercaders i petits homes de negocis diversos, des de la venda d'un rellotge francès fins a l'anunci de l'oferta del lloguer d'un habitatge per a un marquès provinent d'ultramar, o oferiment de serfs per a la llar.

Finalment, també hi sovintejaven fadrines, perquè hi havia el costum mariner, especialment entre els capitans, de prometre's a la Mare de Déu que tornarien sans i estalvis i, en tornar a Barcelona, després de donar les gràcies a la Verge de Santa Maria del Mar, es casarien amb la primera donzella que trobessin, fos quina fos la seva condició social i encara que no fos especialment agraciada. Per aquest motiu, les fadrines feien passeig a la vora de la mar i la fonda, mirant de recalar un bon capità que honorés la promesa. D'aquí el nom del carrer de les Dames, que surt de de la plaça de les Olles i va a parar al dels Ases, en paral·lel al Malcuinat.

Quan ja féu mesos que sovintejava la fonda, vaig interessar-me perquè algú m'expliqués la travessa des de Barcelona fins a Buenos Aires. L'hostaler, qui ja em tenia confiança, de nom Enric Garcia, va presentar-me per aquest motiu en Joan Federico Stame. Ens va servir un *peixopalo*, un guisat amb patates i tripes de bacallà preparat a l'estil dels bàrbars nòrdics, assecat a l'aire lliure i adobat al sol.

El marí va explicar-me, mentre glopàvem vi aspre i dens, característiques d'una fragata i la vida a alta mar d'un viatge que podia durar ben bé tres mesos, "Un mínim de 85 llunes, jove amic!". Vaig memoritzar-ne les dades nàutiques: les dimensions d'una fragata són, de quilla fins a puntal, lineal de flotació 25, 2/12, la "manga" 36 com a mida transversal, 6/12 i l'estora 172, 4/12 polzades dites de Burgos com a mida màxima de longitud des de la proa a la popa, i amb un calat des de la línia de flotació, de popa 19, 2/12 i de proa 17, 2/12 peus de Londres. La seva capacitat de càrrega és de 1800 tones.

Després va mostrar-me un llibre de navegació, un resum del viatge escrit pel capità o el pilot on s'hi anoten totes les medicions que es fan al llarg del dia o singladura, que va des de les dotze del migdia fins les dotze de l'endemà de forma, escrit de forma succinta. En unes columnes s'hi anota l'hora de les mesures (H), les milles per hora del tram (M), les braces que més tard seran les dècimes de milla (B), el rumb del vaixell a proa (R), la direcció del vent (V) i l'abatiment de la nau (A). També recull l'estat de la mar i les seves ones: mar plana, eriçada, tendida, sorda, de leva, de fons, marejol, marejada, mar picada, mar grossa, arborada, borrascosa, huracanada... Tot un conjunt d'estats concrets que calia conèixer tan bé com els diferents vents i la seva intensitat, fos calma, ventolina, la brisa suau

dita *galeno*, i els vents frescos fins arribar als durs, borrascosos, temporals i finalment l'huracà. A banda, també hi havia les lectures de longitud fetes amb el sextant, el mesurament de la longitud per conèixer la posició del vaixell, les lectures atmosfèriques del baròmetre, el psicròmetre i els termòmetres. A l'Enric li agradava molt dibuixar, i tenia nombroses reproduccions de la silueta del vaixell i els principals accidents geogràfics pels quals havia passat, com ara l'estret de Gibraltar, les illes Canàries o el propi port de Buenos Aires.

Després va explicar-me la dotació d'una fragata: capità, pilot, agregat, nostramo, majordom, fuster o mestre d'aixa, cuiner, la tripulació de mariners, els mossos de càrrega i de vegades un o dos passatgers, cadascú amb les seves funcions organitzades i coordinades.

Mentrestant, de fons, una altra cançó marinera ens acompanyava:

*És la ruta del Tasajo,
és la ruta del Tasajo,
hi ha de tot...*

L'Enric va somriure per la casualitat, atès precisament el carregament principal de tornada de Buenos Aires era aquest *tasajo*: carn de bou salada i seca, fusta, dogo i cots. D'anada, es portava vi, material d'obra i sal —a banda dels productes sol·licitats sota comanda.

Pel que feia als avituallaments necessaris per a una travessia tan llarga, va detallar-me les xifres escrites de com a la gàmbula, magatzem que es troba al costat del menjador del capità, s'hi trobaven 12 saques d'un quintar de galeta, un fardell de 50 kg de peixopalo, 12 fardells de 25 kg de bacallà, 29 quintars en saques de patates, 2 saques de fesols, 1 sac de 50 kg d'arròs, un barril de 4 càrregues de vi, 1 sac de sucre de 50 kg i 6 caixons de 12 dotzenes d'ous. Duien també aigua per a 6 mesos, unes 15 tones disposades en dos dipòsits, un a la bodega de darrera del pal major i l'altre a coberta, per les necessitats del dia a dia.

*... la ruta del Tasajooo,
És la ruuuta del Tasajo!
Hi ha de tot, tot!*

—... I el perill de les costes del Moro, un cop passades les columnes d'Hèrcules —va agrada-me que s'hi referís així, tan proper a la meva estimada mitologia, a Gibraltar—, per raó de les corrents marines que poden dur-te a la deriva.

Va comparar-m'ho amb els ciclons, temporals i huracans que hom trobava entre les Canàries i les Terceres.

Hi ha de tot, tooot!

—Passades les columnes amb bona ventúria, ens endisem al mar obert de l'Atlàntic.

—Gran desconegut pels antics! Creien que s'hi havia engolit l'Atlàntida —vaig fer mos, aprofitant que m'ho havia explicat el capità Cunyet.

—Ca! Nosaltres no en sabem res de l'Atlàntida! Això sí, tenim moltes històries de sirenes. Saps què és una seria, jan dels vents?

Poc va faltar-me per entrebancar-me les paraules parlant-li de l'*Odissea* i els Argonautes. Meitat dona, meitat ocell que encisava tot mariner amb els seus terribles cants que, entre d'altres, els deien un futur que ja no viuren, doncs un cop

escollat el cant no hi havia retorn possible a terra ferma, a les llars de pedra. A l'*Odissea*, per consell de la fetillera Circe, Odisseu es tapa les orelles amb cera i es féu lligar al pal major de la nau, ordenant als seus homes que ignorin tota crida per deslligar-lo, afermant-lo encara més si cap! Orfeu, als Argonautes, contrasta l'encís de les sirenes gràcies a la seva extraordinària destresa musical amb la lira.

—... fins i tot vaig sentir que en Colom se les va trobar, creu! —va ajudar-me l'Enric, tal vegada, per cloure la meva intervenció.

Va fugir de la barra, animadíssim, i va rebuscar al seu particular camarot de terra a l'hostal. Mitja copa després, ignorades les peticions de la clientela, sortia amb un document a les mans, mostrant-lo com un infant la seva troballa secreta, especial... Tot i que no tan especial com la meva baldufa, no tan especial com aquelles troballes que només són per a un mateix.

—Creu, bon jan: «*El día pasado, cuando el Almirante iba al río del Oro, dijo que vio tres sirenas que salieron bien alto de la mar, pero no eran tan hermosas com las pintan, que en alguna manera tenían forma de hombre en la cara. Dijo que otras veces vio algunas en Guinea, en la costa de la Manigueta*».

I va ensenyar-me l'aplec de papers, orgullós. Però, de seguida va ventar la mà mentre omplia copes:

—Però això és una llegenda, res més que la imaginació confosa que la mar pot provocar dins el cap! Aquest és l'autèntic *mareig*, creu!

Dit això, va tornar a les seves obligacions i jo a la conversa amb el marí. L'esmorzar era a les 8 del matí, el cafè el preparava la guàrdia de les 4 abans d'anar-se'n a dormir. El dinar, a les 11, a base d'escudella d'arròs i fideu, carn d'olla amb

... *ruuuta del Tasajo!*

patates i cebes, fesols i cigrons; per sopar, abans de la posta de sol, també fesols, ceba bullida amb pasta de bacallà i peixopalo. La gent distingida, feia àpat al menjador del capità, a popa. La tripulació no tenia menjador i engrapaven com podien sota el castell de proa, afegint-hi de tant en tant una glopada de rom o conyac. Tot i que les diferències anaven més enllà del lloc: els distingits amb la companyia del capità també tenien l'afegit de poder menjar una truita d'ou i patates o un ou ferrat amb pernil. Les postres eren de fruita seca: ametlla, avellana, figa seca o bunyols de vent. Jo pensava que els meus parents, de classe humil, sense dubte no van poder gaudir d'aquests luxes...

El capbussament entre els papers del pare m'estava fent descobrir la travessa dels meus parents, que des de l'hostal podia imaginar cada cop millor: a Buenos Aires hi van anar dos dels germans del pare, l'Isidre el 35 i el Joan any i mig després. Els meus records no hi arribaven, però va ser fàcil copsar el trasbals familiar d'aquells dies a través, sobretot, de les cartes. Partia del dubte sobre el motiu pel qual havien marxat amb aquella diferència de temps, i em preguntava què devia passar a la família d'Amer, quines penúries tingueren a l'Argentina, amb qui van compartir passatge, quants catalans s'hi van trobar i, és clar, si van trobar confort i ajuda mútua. I el pare? Com va patir-ho ell? Mica en mica anava resolent dubtes, conversa marina aquí, fragment de document allà, fins que vaig aconseguir ensamblar-ho tot.

El principi de tot fou la compra de roba per part d'en Joan abans d'embarcar-se. Jo tenia quatre anys, i amb ell i la mare anàvem als sastres i mantegaires de la plaça de Santa Maria del Mar, carrer de les Caputxes, al costat de la casa on hauríem de viure, al carrer de Canvis Vells. La idea era avituallar en Joan per a la seva travessa. El pare va encomanar-li instruccions precises a la mare

sobre què havíem de fer i comprar, segons indicacions i consells del tiet Isidre, ja a Buenos Aires.

Els mantegaires de la zona eren gent de camp i alta muntanya, amb botigues a Barcelona que combinaven els productes de poble com els formatges d'ovella i pans de mantega amb roba gruixuda com mantes, faixes, guants, barretines, samarretes, calçotets de baieta, peücs, coixineres... Nosaltres vam anar al "Barco" i a la "Lluna", a la mateixa plaça. Ambdues botigues estaven atapeïdes, era com entrar a una balma, amb vestits i pantalons penjant del sostre, i desbordant-se fins a fora de l'establiment per atraure, com sirenes, tot vianant que navegúes per la zona.

Vam sortir-ne amb un gran farcell duent roba de llit, vestit amb totes les peces, capa, quatre camises blaves, sabates i dos parells d'espardenyes, mocadors, tant pel coll com per la butxaca, una mitja per guardar-hi els calerons que guanyés, i roba per resguardar les llonganisses que havia de dur a l'oncle Isidre. Tot gràcies als recursos del pare. En total, 20 onces i 4 duros, a banda de les 11 onces de fiança del viatge i 400 rals com a dipòsit de *quintes* que havien de finançar els joves abans d'un embarcament. I és en aquest traspàs de diners que vaig esbrinar les males relacions entre el meu pare i en Llorenç, el marit de la seva germana, que havien de dur tanta mala maror a l'època.

"Lidia" fou el nom del vaixell que s'enduria el tiet Joan, una fragata sueca amb en Joan Federico Stame com a capità. Un home amable però ferrut, de gran caràcter. Fondejava al bell mig del port, degut al seu gran calatge. Hom podia albirar perfectament els tres pals o arbres de veles enrullades en els pals travessers, les antenes. Veles amb flocs i contraflocs triangulars, altres veles quadriculades; el trinquet prop de proa, enrotllades les veles gonetes. El major o mestre al mig, amb les gonetes i perroquets i, finalment, l'arbre mitjà a popa o la messana amb les mitjanes, la botavara i el pico. A proa, i sobre del mascaró, l'arbre inclinat en uns 30 graus, el bauprès. Al centre de la nau, la mestrança i, a la popa, els timoners.

Imagineu-vos-el. Atureu-vos un moment i contempleu-lo: majestuós en la seva inicial immobilitat, magnífic en començar el moviment de desenrolar les veles amb el refrec del vent... I les maniobres del port, l'eixamant de mariners, grumets, mestres i contramestres seguint les ordres del capità, enfilant-se com insectes, escarabats daurats, pels pals i les cordes, amb la música de fons dels xiulets, com a instruccions. Quin espectacle! Oi? Mireu, mireu com surt del port, arrossegat per una cúria de vaixells més petits, desplegant primer els "relatxos" i les gàbies del trinquet i del major, isant floc i petifloc del botaló com a última i definitiva empempta...!

Amb tot, les converses a la fonda van fer-me adonar de les moltes dificultats que devien patir els meus parents, molt més enllà de no poder tenir certs luxes a la panxa. Imaginar-me aquell vaixell sublim immobilitzat per la calma que ho atura tot amb un profund tedi, que comprovaven llançant una ampolla a l'aigua i comptant com passen fins a tres dies sense que es mogui. L'aturament del vent i la mar, era l'aturament de tot ànim.

Un escenari no millor que les possibles malalties de què van parlar-me: epidèmies com el còlera o la febre groga, reumes per la roba humida, angines de pit, caigudes des dels pals, el rapté d'un cop de mar i, és clar, el comiat d'un mort entre les ones. Llavors hi ha un altre aturament. El vaixell vira proa cap al vent. Tothom d'empeus mentre el capità canta el responsori recordant la vida i adreça unes paraules de confort del més enllà, més enllà de les aigües profundes i els vents. Envoltant amb un cademat, el cos havia de fer l'últim viatge. I la resta de la tripulació es quedava ancorada un temps, certs dies, en aquell comiat, viscut molt més intensament que a terra, lligats a la fusta i les veles. A la sal de l'aigua i les

galtes.

Tots qui s'aplegaven en aquells moments d'història terrible feren silenci respectuós. Cadascú n'havia plorat els seus, de morts. Vaig participar d'aquell moment solemne, abans que una veu amable, ara no sabia recordar des de quina barba aspra, potser endut per aquell més enllà, va parlar del firmament i les històries que s'hi apleguen a les constel·lacions.

Mica en mica, a partir dels instruments de navegació i orientació, sextants, astrolabis, ballestes, quadrants, brúixoles, corredores, rellotge, cartes de mar, vam arribar a la mesura del cel, i com diferenciar els estels del nord i els del sud. De seguida ens vam animar a fer preguntes a aquells qui més en sabien. Jo vaig tenir molt interès en saber de les constel·lacions del sud, especialment la d'Aragos, la nau dels Argonautes, ja que el pare, per ofici d'agrimensor, me n'havia parlat de les del nord només.

Saber orientar-se a través dels punts celestials era fonamental per als mariners, i conèixer quines històries hi amagaven, lluints, un passatemp important a bord.

—Doncs jo dic que els cels són la capella de la infidelitat!

Tota orella va girar-se cap aquella idea que ens allunyava de la mort i afegia conversa d'aiguarent. Un vell llop de mar, potser el més ancià i savi del lloc, somreia amb aquell gest sorneguer de qui riu de l'acudit de la vida:

—Tot començà amb la Via Làctea, l'espiral de la nostra galàxia. I fou Zeus qui va voler immortalitzar el seu fill Hèrcules, posant-lo al pit de la seva dona, Hera. Fou en el moment de llevar-li el pit que la llet escampada formaria la Via Làctea. Així fou.

» El primer grup format per les dues Osses és Cal·listo i el seu fill amb Zeus que, com bé sabeu, no sabia controlar l'eina! Així fou. Descobert el seu embaràs per Àrtemis, la Diana Verge, el Drac guardià de les pomes d'or de les Hesperides, l'Auriga amb Capella, la cabra que va alletar Zeus per evitar ser engolit per Cronos, Cefeu i la seva dona Cassiopea, i la filla Adròmeda, retinguda en un roquer per Possidó en considerar-se més bella que les Nereides. Així fou.

*és la ruta del Tasajo,
hi ha de tot...*

» I Perseu que matà la Medusa, heroi fill de Zeus i Danae qui alliberà Adròmeda, Pegàs portador d'en Perseu, Hèrcules amb la pell de lleó i la clava que s'enfrontà al gos de tres caps, Cerber, guardià dels inferns. Així fou. Mireu, Cassiopea és fàcil de reconèixer al voltant de l'estrella polar per tenir forma de W! El triangle de l'Estiu amb l'Àguila com a representació de Zeus, el Cigne sent Zeus transformat per seduir, ai l'eina!, la mortal Leda. I la Lira d'Orfeu, amb les tres estrelles brillants, Vega, Altair i Deneb com a cua del Cigne. El Boyero, portador de les Osses amb la Corona Boreal, la d'Ariadna abandonada per Teseu i casada amb Dionís. Així fou!

I seguia repassant, dient-nos com a l'estiu es pot trobar el triangle al zènit de l'esfera, com localitzar Boyer amb la seva estrella vermella de grans dimensions, Arturus, seguint l'arc cap al sud de la cua de l'Óssa Major, fins arribar a les constel·lacions d'hivern amb els Cans Sirius i Orió enamorat d'Àrtemis i Diana... Quantes històries! Vam cloure nit i cel després de les constel·lacions zodiacals, pensant en la inclinació de la Terra, de l'el·lipsi de l'horitzó i el moviment dels planetes, com les ones del mar.

Tota aquella bellesa se'm contrastava amb la història dels meus tiets, mirava que no se'm fes remolí i fer record just de tot el que va passar, i vaig recuperar. Navegar, fos pel cel o pels documents que el pare m'havia deixat no era fàcil, i cal orientar-se, sempre, pels estels. En aquell cas, per les cartes. L'arribada del tiet Isidre fou el primer document que vaig trobar al canterano del pare. Va haver de marxar pel fet de tenir deutes i és fe d'escàpol, tants pels deutes de la taverna que regentava, com per l'adquisició de la casa.

L'àvia passava per moltes penalitats i enfrontaments que només hom es pot fer idea quan repassa el seu testament i considera els deutes que tenia, que no havia pogut pagar, l'any 40. Recordo que no va poder cancel·lar ni les despeses de l'enterrament del seu marit el 33! Menys la d'un dels seus fills més tard, en Domingo, qui tal vegada va donar-me'n nom —enllà tot mossèn. Els contratemps de la casa que li reclamaven del terme de Sant Julià de Llor i tots els plets posteriors, que a partir de llavors aniria seguint el meu pare com a prenedor del testimoni, cap i representant de la família.

No puc menys que compartir, doncs, aquella petita constel·lació familiar. Començaré per la carta de l'Isidre:

«Buenos Aires 6 setembre 1835.

Estimat germà desitjo que estiguis bé de salut tu i la teva família i tota la nostra família, com ho està el nostre estimat oncle i la seva família, a Déu Gràcies. Sàpigues que arribaren l'1 de juliol sense cap novetat, i vaig anar directament a casa del nostre estimat oncle, qui em va rebre com m'hagués rebut el nostre pare i el mateix feren la seva família, que està composta per la nostra estimada tia que es diu na Mercedes, la seva germana que es diu na Mònica i el nostre cusi en Josep.

Ja pots pensar com vaig arribar d'espant en aquesta bona casa, en la que estic a les nits, de dia a casa d'en Joan Bivot, oncle d'en Joan Bivot que tu coneixes, germà. Si no fora per haver trobat tan bons parents m'hauria repenedit mil vegades d'haver vingut, pel que no et pots pensar com si et digués que és mil vegades millor estar a casa que aquí.

No pots formar-te ni una idea del que està despoblat, d'una pobla a l'altre hi ha 20 lligues i no hi ha més que quatre o cinc pobles, que estan a cinc lligues entre si. Tot el demès consisteix en "instàncies" de bestiar com en els tems d'en Jacobo, d'amos na està ple i d'especuladors no ni falta. Edemes d'això el país és molt pobra. Ara sóc com un nen, que no sap encara el que farà, per no haver descobert en quin negoci puc dedicar-me, però ara ja estic decidit a quedar-me, per haver-ho eixint decidit Déu.

He resol que la mare passi a la teva companyia, si no té cap inconvenient, tu te l'emportaràs amb la Maria, i en Salvi el posaràs amb na Francisca, nostra germana i que continuï els estudis que pot arribar a ser Apotecari o Notari, al Miquel el pot posar d'aprenent de què conegui, que enl'estar-se a casa no fa res. Si la mare no es vol moure, podria quedar-se el Salvi, que crec estaria mal fet perquè perdria el tems.

Suposem que la mare passi amb vostè, el primer que hauràs de fer emportar-se'ls i serrar les porta i després en treure-ho tot a fora, ho vendrà. Tu ja ho sabràs fer. En Juan que continuï els estudis i si no canvia, el millor és ser clergue. Ja sap com fer-ho. Ja sabrà com fer lo de la mare pels

sentiments, no m'allargo perquè estic trist i quan el torni a escriure, estaré, més alegre.

Donaràs aprecies a Mossèn Domingo i a na Mª Francisca i al meu germà que no s'ha trobat a en Pedro per via de Blanes i mil aprecies a en Joaquim Gaffes i la seva família i a en Narcís Marmitjà i a en Mario i Mingueta, al Sr. Vicari i als pares i germans d'Andreu que està col·locat en una cereria de sevo, enviem llonganisses posades com aquells promesos. Tu pots disposar com sempre de mi. De l'Isidre Busquets i Gaffarot a la meva àvia”.

(afegit a la carta anterior) "Et remeto onces pels estudis d'en Salvi i li envairé cada any el total que necessiti i el mateix per vestir el Joan. Per ara no s'ha pogut fer més, però s'està per aconseguir-ho. La carta de la Mare fes-li arribar i que ella m'escrigui donant-te-la a tu la carta de contesta i me l'envies. Si cregueres que a casa teva no els hi vingués bé d'arreplegar la Maria d'Amer, i els aculls, jo tu recompensaré, per ara pots contar que et pagaré tot el pa que poden gastar i després te'n donaré més. Les quatre onces pels estudis d'en Salvi els hi avances i després, jo tu pagaré. Sobretot portat bé amb la mare i germana.

El Salvi el posaràs amb la noia i li donaràs 7 pessetes a la setmana i eixís la noia ja es pot ajudar una mica. Al Joan el pots vestir si et sobre quelcom del que vendràs o bé pots treure-les de 4 onces. Entesos? El que vull al mateix tems que m'envies al Miquel que nosaltres ja li pagarem el viatge, ja que en Joan Bivot podrà donar-li noranta o cent duros de la fragata que tornarà i el podràs embarca, ja que jo ja li he parlat, i si no el que tu vulguis, li donareu 4 camises fines i 4 de grosses i un vestidet i la roba pel camí i saltar a terra. Això ho executaràs a la més brevetat possible.

En Salvi que no es perdi l'any i que m'escrigui per separat i en Joan també. Quan vingui en Miquel que porti llonganisses que a l'oncle li han agradat molt i embolcalles amb roba segons em diuen, ja que ells són carnissers i es conservaran millor, de quan les vaig porta jo.

Pots deixar llegir a tothom de la firma cap avall. L'oncle és un bon home i savi, les dones m'han fet un bon paper, però no estic com a casa, he de prendre paciència. Jo aniré a un poble de fora de la Ciutat de Buenos Aires. Al Miquel l'envies amb l'oncle que ja hem quedat eixís. Com li dic a la mare tu faràs el convenient per cobra les 4 onces del Sr. Villardaga Julia i Regol, que és el consignatari i et donarà els diners.

Donaràs salutacions als Solà i als nois de sa casa, i tingues bones relacions i no renyessis amb ells i si has renyit vola.

Quan m'escriguis, que em has d'escriure fes-ho només en el que es pot ensenyar. Tu ja m'entens!. Però si més escrius coses nostres, ho fas en una carta reservada separada. La carta que sigui en to salerós i afable amb les senyores i en un bon castellà, no saps la falta que en fa els coneixements d'aquest idioma, en aquestes terres. Del que vendràs pots satisfer-te, del que

se't doni de la casa Sant Julià, és perillós que hi vagis. No et dic res més perquè estic casant d'escriure.

Compleixi tot el que li dic amb el suport de la Verge. Edemes aquí té el rebut de les 4 onces. Jo resaré sempre per tornar,

Isidre Busquets.»

Així, les instruccions del tiet eren clares: que l'àvia anés a Barcelona amb nosaltres, per bé que ja a Amer vaig comprovar com no va en voler. Per altra banda, que durant la seva absència el pare fes de germà gran envers tota la família, fos cercant feina per uns, aconsellant en els estudis per altres, distribuint els diners que li enviaria, etcètera.

La tristesa va esdevenir quan la dona del seu cosí, na Mercedes Hechenigus va escriure amb males noves:

«Ilustres

José Busquets y Gaffarot

Buenos Aires junio 19 de 1841

Muy Sr mío. Mi esposo Don Salvio Gaffarot (Q.D.G) paso a la mansión de los Santos y de los Justos, el 11 de abril del año último pasado, motivo he la que Ud. le escribió con fecha de noviembre anterior sobre cuyo contenido digo no conocer de sus hermanos de V. sino que Isidro anda por ahí y Juan está en el campo y si V. le interesa en saber de ellos puede escribirles directamente que será regular le contesten

Comprendo a V. y familia de la falta de noticias y memoria y con deseo de su bien estará.

Mercedes»

La resposta del pare fou molt dura:

«A Doña Mercedes de Hechenigus Vda. de Salvio Gaffarot.

Sant Andreu de Palomar y febrero 14 de 1842.

Muy Sr. Mía he recibido la de U. fecha 17 junio último con la que me comunica la triste noticia que ya tenía de la muerte de mi tío Don Salvio Gaffarot (Q. P. D.) como así mismo también de que su hijo está en Paris siguiendo la carrera de Medico.

Mucho me ha extrañado de U. que se haya dignado escribirme sin embargo de que conozco intención de la misma no ha sido su objeto para notificarme la muerte de su esposo ni tampoco el de darme noticias de mis hermanos y si solo de evadirse de este modo para que no la escriba.

Mucho me ha chocado el contenido de la misma que por ser la primera vez se ha lucido con ella. Con cuyo lenguaje hace U. desprecio a mis hermanos diciendo que nada sabe de ellos, mientras que dice que andan por ahí como si hablara de unos pordioseros ¿Qué no creería V. que hablaba con otro hermano de ellos que los quiere así mismo? Que no sabe U que son sobrinos de su difunto marido y que despreciando a ellos

desprecia la sangre de quien fue su marido de Ud. No tiene Ud motivos de ninguna resentimiento que si su esposo hizo algo a favor de dichos mis hermanos no ha hecho nada en comparación de cuanto tiene prometido, según sus cartas que están en mi poder y a mas, que si algo hizo no es nada que en trueque de lo que mi difunto padre había hecho por él por cuanto ha de saber que el importe del viaje a este país de Don Salvio Gaffarot y demás que necesitó para el mismo, salió del bolsillo de mi dicho padre sin cuyo recurso tal vez no habría V conocido tal sujeto.

Y por fin Ud. podría escribirme con más finura sin darme nada que por ahora (gracias a Dios) que de nada la necesito y al propio tiempo no era necesario este desprecio, pues de la fortuna que V. no ignora es como un redondo que continuamente va dando sus vueltas.

Agradezco el aviso de V. cuando me dice que si me interesa saber de mis hermanos puedo dirigirme a ellos directamente que es regular me contesten puesto que no debe V figurarse estemos los españoles tan atrasados, sin más darle mis expresiones a su hermana y a los Sres. Sola y familia y U. disponga de cuanto pueda serle útil esta mismas atento y S.S.

José Busquets y Gaffarot.

P.D. tendrá la bondad de contestarme si quiere y se toma la molestia de escribirme así hasta sabré que la ha recibido.»

Per tota resposta, però, va retonar-li la carta sense obrir, ni cap paraula, amable o de qualsevol altre tipus. Va deixar-nos amb el dubte perpetu, doncs els tiets mai més ens van escriure: Què els va passar? Cel negre, apagat. I així fou el nostre, també, aturament.

L'EMIGRANT

Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor.
Adéu germans: adéu-siau, mon pare,
no us veuré més!
Oh! ¡Si al fossar on jau ma dolça mare
jo el llit tingués!
¡Oh mariners, lo vent que me'n desterra,
que em fa sofrir!
Estic malalt, més ai!, ¡torneu-me a terra
que hi vull morir!

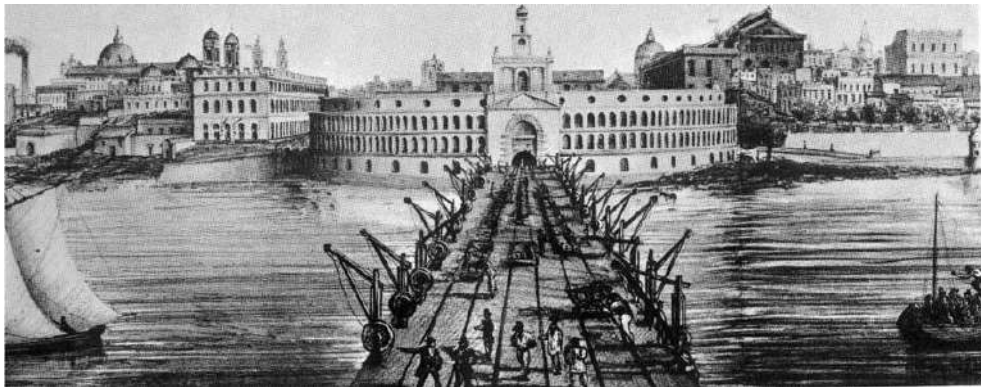
—Jacint Verdaguer.

Vaixells Fragata

Port Buenos Aires segle XIX

Marti Alzina Port Barcelona

Port Barcelona 1860

